

Plukovník v zál. Ing. Milan Sládeček, CSc.,
plukovník v zál. Ing. Karel Štěpánek

Strategie prostorové obrany

Vojenskopolitická situace v Evropě, po rozpadu Varšavské smlouvy a tím ukončení všestranné bipolarity, je charakterizována zvýšeným úsilím evropských států - patřících donedávna k tzv. východnímu bloku - k zabezpečení jejich bezpečnosti v nových podmínkách, kdy nabyly plné suverenity. Tento proces probíhá prakticky od r. 1990 zvláště výrazně ve státech střední Evropy. Složitost řešení problémů bezpečnosti spočívá především v tom, že z objektivních důvodů jde o novou politickou, ekonomickou a bezpečnostní orientaci zainteresovaných států a tím o zásadní kvalitativní koncepční změny. Je tedy vhodné posoudit některé názory na tyto problémy z pohledu zainteresované veřejnosti. Jeden z nich předkládají autoři této úvahy, ve snaze povzbudit k řešení těchto otázek diskusi, či jinou aktivitu a tím vytvářet optimální podmínky k realizaci spolehlivé obrany státu, v souladu s našimi politickými, ekonomickými, demografickými, sociálními a dalšími možnostmi. V demokratických zemích je běžné, že se takové názory publikují a diskutují.

* * *

Česká republika (ČR) intenzivně usiluje o obnovu všestranné integrace do západní Evropy, kam historicky, geopoliticky, ekonomicky i kulturně vždy patřila a odkud byla po r. 1948 násilně vytlačena. Neopominutelnou součástí všestranné integrace je i oblast bezpečnosti. Z toho vyplývá snaha ČR po začlenění do odpovídajících bezpečnostních struktur. *Proto se orientuje (a spolu s ní i další stře-doevropské postkomunistické země) na v současné době jedinou fungující bezpečnostní strukturu, kterou představuje aliance NATO. K tomu vytváříme v rámci mezinárodní politiky podmínky pro postupný rozvoj spolupráce s touto aliancí, s perspektivou plnoprávného členství, se všemi z toho vyplývajícími závazky. Jde o složitý, dlouhodobý, mezinárodněpolitický a zvláště pak vojensko-politický problém.*

V současnosti se jeví - jako jediná alternativa bezpečnostní integrace v Evropě - projekt Partnerství pro mír, který byl přijat na vrcholném summitu NATO v Bruselu v lednu 1994 a bezprostředně navazujících bilaterálních jednáních prezidenta USA o tomto projektu s představiteli států tzv. visegrádské čtyřky v Praze; Ukrajiny v Kyjevě; Ruska v Moskvě a Běloruska v Minsku. Návrh projektu Partnerství pro mír byl zeměmi visegrádské čtyřky přijat (i když některými státy s určitým zkla-

máním a rozladěním, zejména Polska, že *integrace států visegrádské čtyřky do NATO nebyla navržena přímo*) a neprodleně byly zahájeny potřebné kroky k realizaci odpovídajících mezinárodních smluv. Smlouva mezi aliancí NATO a ČR podle projektu Partnerství pro mír bude mít bezpochyby i odezvu v rozpracování **vojenské doktriny ČR**, která jako významný mezinárodněpolitický a vojensko-politický legislativní akt výrazně chybí.

Současně se vznikem ČR se z vojenskopolitického hlediska objevila i nová východiska, podmínky a možnosti v řešení a zajištění bezpečnosti státu. Tato skutečnost vyvolává naléhavou potřebu zabývat se otázkami **vojenské strategie obrany ČR**, což je jedním z hlavních úkolů Generálního štábu (GŠ) Armády ČR (AČR).

V době existence ČSFR byla v roce 1991 přijata - k řešení bezpečnosti státu - Vojenská doktrína, která byla charakterizována jako doktrína rozumné obranné dostatečnosti. Její přijetí mělo široký mezinárodněpolitický význam. Na jejím základě byla rozpracována strategická koncepce obrany tohoto státu, pojmenovaná „strategií obrany do všech směrů“. Tento pojem měl především význam politický, nikoliv vojenský. Měl zejména před mezinárodní veřejností podtrhnout skutečnost, že sice nemáme konkrétního nepřitele, že však, vzhledem k mnoha bezpečnostním rizikům, jsme odhodláni bránit suverenitu státu proti každému, kdo by jí mohl nebo chtěl ohrožit.

Tato myšlenka nezanikla vznikem ČR, změnily se však výchozí podmínky, které se objektivně musí odrazit v **koncepci vojenské strategie** státu. V čem můžeme spatřovat základní změny strategických obranných podmínek:

- * **ČR je jediným** postkomunistickým státem střední Evropy, který **přestal být** **přímým sousedem** států bývalého SSSR, sdružených nyní ve Společenství nezávislých států (SNS). ČR se tak z geopolitického, vojenskopolitického i vojenskostrategického hlediska **posunula výrazně západním směrem**.
- * Význam území ČR, jako **prostoru pro řešení vojenskopolitické situace ve střední Evropě**, geostrategicky a geopoliticky vzrostl. Tento prostor byl vždy ve sféře zájmů velmocí. Tato skutečnost je mj. potvrzena i historií, související např. se vznikem i ukončením 2. světové války a událostmi v srpnu 1968.
- * ČR je v situaci, kdy **její území je obklopeno pouze spřátelenými státy**, se kterými nemá spory bezpečnostního charakteru.
- * Tím, že ČR není členem žádné vojenské či vojenskopolitické aliance - je nucena koncipovat obranu svobody a suverenity státu **s ohledem na vlastní možnosti a spoléhat se především na vlastní síly**. Nikdo jiný to za nás neudělá. Dokonce nikdo nebude ani uvažovat o případné pomoci, pokud sami průkazně neprojevíme svou odhodlanost k obraně. V obdobné situaci jsou nyní i naši sousedé.

- * V hypotetickém případě vojenského ohrožení lze (na území našeho státu) uvažovat o dílčích operačních (jeden až dva), nebo několika taktických směrech (které jsou dány objektivně geografickou a geostrategickou polohou), s příslušnou hloubkou možné bojové činnosti vojsk.
- * Malá rozloha území státu (v podstatě 250 x 460 km) a rozložení vojensky významné infrastruktury - výrazně ovlivňuje koncepci strategie obrany. Samotná rozloha našeho státu je významným atributem pro strategii obrany.
- * Základním vojenskostrategickým cílem je proto obrana území státu, které představuje (resp. lze rozdělit na) několik vojensky významných prostorů.
- * Omezené možnosti aktivní obrany republiky (dané limity KBSE tj. počty vojsk a rozhodující výzbroje) si vynutí též vypracování koncepce strategie obrany z hlediska optimálního využití nově vytvářených organizačních celků a válečné (mobilizačně) vytvářených **vojsk územní obrany**. Právě jejich předpokládaná činnost bude mít především „**prostorový charakter**“, který jím bude vymezen.
- * Současné řešení otázek obrany státu je po určitou dobu komplikováno realizací **výstavby armády ČR** (jde o podstatně nižší početní stavy, reorganizaci základní struktury, redislokaci, provádění výcviku ve zkrácených časových termínech základní vojenské služby atd.).
- * *Usilujeme-li v oblasti bezpečnosti o perspektivní přijetí do aliance NATO, pak je třeba rozpracovat koncepci strategie obrany i z tohoto hlediska a zaměřit ji především na ty prostory, které mají pro obranu rozhodující význam.*
- * Proto těžiště obrany, tím i těžiště předpokládané bojové činnosti, bude mít odlišný charakter od koncepce strategie obrany bývalé ČSR a ČSFR. Je to dáno částečně i změnou infrastruktury, ovlivňující v případě války funkci státu.

V tomto smyslu je třeba respektovat tato strategická hlediska:

- ▲ Území ČR, svojí členitostí povrchu (spolu s územím Slovenska) vytváří prostor, který od sebe odděluje nejen severní (Moskva-Varšava-Berlín-Paříž a opačně) a jižní (Cluj-Budapešť-Vídeň-Linč a opačně) strategické směry a prostory evropského válčiště, ale jak ukazuje válka v bývalé Jugoslávii, možné jsou i jiné směry.
- ▲ Území ČR, spolu s územím Polska, Maďarska a Slovenska (v širším pojetí i území pobaltských států, Rakouska a Slovinska) tvoří objektivně prostor, který napříč dělí Evropu na „západní“ a „východní“. Tyto státy navíc nejsou členy žádné vojenské koalice a musí v současné době řešit obranu vlastními silami a prostředky. V tom je jeden z vojenskopolitických problémů současnosti, který některé politology svádí k úvahám, že území vyjmenovaných států tvoří prostor bezpečnostního vakua či novodobý cordon sanitaire. Vojenskostrategické i geopolitické položení každého z uvedených států má na řešení celoevropské bezpečnosti odlišný charakter a význam. Za jeden z nejdůležitějších je třeba považovat strategické položení území Polska, které **jako jediné z nich, je**

přímým sousedem jak NATO, tak států bývalého SSSR. Navíc u Poláků významně působí i národní historická paměť pohnutých osudů státu, ovlivňující jejich přístup k zahraniční politice, k vojenskopolitickým problémům Polska.

Vyjmenovaná stanoviska a podmínky k řešení obrany ČR vymezují i nový charakter strategie. Ten by měl být v souladu s doktrinárními principy naší zahraniční politiky, která v otázkách bezpečnosti je orientována na mezinárodněpolitické a vojenskopolitické úsilí vyplývající ze smlouvy podle projektu Partnerství pro mír (spolu s perspektivou uvažovaného členství v alianci NATO).

I když nemáme definovaného nepřítele, jaká mohou být - z hlediska strategie obrany - pro nás bezpečnostní rizika? Jde o:

- politickou, ekonomickou, ale i vojenskou nestabilitu v některých zemích bývalé tzv. východní Evropy (ale i celého Balkánu);
- snahy - především některých velmocí - po vytváření sfér politického, ekonomického a bezpečnostního vlivu (zahrnující státy, či územní celky), které ovlivní chování i funkci států v těchto sférách;
- umělé vytváření nárazníkových (a jiných podobných) pásem, např. novodobého cordon sanitaire (či bezpečnostního vakua) mezi aliancí NATO a SNS;
- národnostní problémy spojené s nacionalismem, šovinismem - s případnými územními požadavky;
- možné exody velkého počtu obyvatelstva z některých států (z nejrůznějších důvodů);
- terorismus velkých rozměrů;
- velké ekologické katastrofy s nedozírnými následky apod.

Tato rizika můžeme obecně rozdělit na taková, kterým můžeme čelit vlastními silami a na taková, kdy jim můžeme čelit jen za spolupráce s mezinárodním společenstvím, zejména pak s evropskými bezpečnostními systémy.

Z hlediska obrany je třeba posuzovat území ČR jako jeden základní prostor evropského „**strategického**“ charakteru, který má několik prostorů „**operačního**“ a několik „**taktického**“ charakteru.

Analýzou území ČR lze vydedukovat, že by mohlo jít o několik (cca 6-8) operačních prostorů a menší počet taktických prostorů - které mohou, za určitých podmínek, doplňovat obranu některého z prostorů operačních. Za operační prostor lze kupř. považovat území severní Moravy spolu s vyústěním do Moravské brány. V této souvislosti by mohla být považována za taktický prostor kupř. oblast řeky Bečvy (jde pouze o názorový příklad).

Celkové posuzování obranných prostorů (včetně vojensky významné infrastruktury) by mělo vycházet z hodnocení geostrategického a geopolitického položení území ČR na evropském válcíšti, z vojenskopolitických cílů obrany a též vzhledem k vyhodnocení možných bezpečnostních rizik, která mohou ovlivňovat řešení obrany.

Vytypované prostory mohou mít z hlediska celkové obrany státu různou hodnotu. Z těchto důvodů půjde o to určit, které z nich budou mít takový význam, že by jejich ztráta nepříznivě ovlivnila celou obranu (mohla předurčit úspěch či neúspěch obrany) státu. Protože lze tuto skutečnost předvídat, je možné v příslušném operačním plánu připravit do těchto prostorů v několika variantách účinný obranný manévr potřebných sil, případně vytvořit předpoklady pro aktivaci mezinárodních bezpečnostních mechanismů a spolupráci v rámci stávajících evropských bezpečnostních struktur.

Pokud jde o **vytypování rozhodujících prostorů** a jejich počet, bude vhodné respektovat tato hlediska:

- * význam politickoekonomických územních (správních) center, komunikací, komunikačních uzlů, energetických zdrojů, dálničních spojů, letišť, průmyslových aglomerací, obecně pak infrastruktury, atd.;
- * obranný charakter vytypovaných prostorů a jejich význam pro obranu celého státu (kupř. vodní kaskáda přehrad na Vltavě, pohraniční hory, Moravská brána atd.);
- * vyhodnocení prostorů možných a vhodných pro použití taktických, či operačních výsadek možného protivníka v důležitých místech naší obrany;
- * možnosti pro manévr vlastních vojsk i vojsk možného protivníka v daných prostorech;
- * zajištění spolupráce polních vojsk s vojsky územní obrany;
- * požadavky na mobilizační infrastrukturu území (dříve se užíval termín operační příprava státního území) a celá řada dalších hledisek.

V každém případě uvedené okolnosti naznačují, že řešení strategie obrany ČR bude spočívat v tom, abychom byli schopni na základě konkrétní situace **efektivně měnit těžiště naší obrany do toho prostoru, který v dané situaci bude pro obranu státu nejdůležitější**. Tuto skutečnost je nutno chápat jako **strategii prostorové obrany**, výlučně obrannou, strategii umožňující manévr silami a prostředky do rozhodujícího prostoru, která může úspěšně řešit obranu státu ve všech možných ohroženích naší bezpečnosti. V žádném případě ji však nelze slučovat se strategií poziční obrany, kterou se v minulosti (podle francouzského vzoru Maginotovy linie) snažila řešit obranu bývalá ČSR před 2. světovou válkou.

* * *

Základní principy pro zajištění bezpečnosti lze shrnout do těchto atributů:

- zajištění obrany a suverenity státu musíme řešit především vlastními silami, které jsou objektivně limitovány (KBSE, ekonomickými, demografickými možnostmi). Úvahy o jakémsi společném řešení obrany v rámci států tzv. visegrádské čtyřky nejsou podloženy reálnými možnostmi. Kdyby se např. tak stalo, znamenalo by to faktické vytvoření „třetího obranného společenství“ v Evropě (NATO, SNS a mezi nimi jakýsi středoevropský obranný celek), s následnou institucionalizací tohoto společenství ve všech a nejen vojenské oblasti. To by na velmi dlouhou dobu odsunulo integrační snahy Evropy. Na druhé straně nic nebrání realizaci prospěšné spolupráce mezi těmito státy ve kterékoliv oblasti;

- analýza války v Perském zálivu názorně ukázala, jak velký důraz byl položen na zničení nebo alespoň ochromení infrastruktury mající vojenský význam. Tato skutečnost nás nutí věnovat se analýze vojensky významné infrastruktury státu a připravovat potřebná opatření;

- celková rozloha území ČR limituje obranné možnosti a jednoznačně předurčuje realizaci strategie prostorové obrany, která dává naději na úspěch, umožňuje vhodnou dislokaci vojsk, minimalizuje složitost manévru vojsky, usnadní armádní logistiku a podstatně sníží náklady na mobilizační infrastrukturu území.

Uvedený nástin „strategie prostorové obrany“ představuje určitý názorový podklad k posouzení její vhodnosti pro obranu ČR. V souhrnu lze poukázat na tyto její, především vojenskopolitické, přednosti:

- potvrzuje při řešení otázek bezpečnosti státu jeho **obránné cíle** (což nijak nepředstavuje obrannou pasivitu);
- je **vstřícnou obrannou strategií** pro vojenskopolitické řešení evropské bezpečnosti a v dalším pro případné přijetí ČR do NATO (respektive jiných bezpečnostních řešení, např. v budoucnosti možné realizace francouzského projektu politické, ekonomické a bezpečnostní institucionalizace evropské konfederace, který byl navržen francouzským prezidentem při návštěvě Bulharska koncem ledna 1994);
- je reálnou a z dosavadních analýz i optimální strategií malého státu ve střední Evropě, která může účelně a účinně reagovat na jednotlivá rizika jeho ohrožení;
- umožňuje připravit plánování obrany státu v souladu s jeho politickými cíli a ekonomickými možnostmi. Usnadňuje účelnou, účinnou a nekomplikovanou spolupráci polních vojsk s vojsky územní obrany. To umožní optimální využití sil a prostředků určených na obranu státu;
- je obrannou strategií, která je účinným propojením obrany rozhodujícího prostoru s nezbytným manévrem vojsk do tohoto prostoru;
- umožňuje snadnější řešení jak protivzdušné, tak i protivýsadkové obrany (včetně boje s diverzními skupinami);
- je v souladu s perspektivou výstavby AČR při respektování limitů KBSE.

Předložená úvaha představuje určitý názor na novou koncepci strategie obrany ČR, její cíle a obsahovou náplň. Právě v současné době je vhodné se touto problematikou intenzivně zabývat a hledat cesty optimálního řešení. Navržená „strategie prostorové obrany“ je jednou z nich.